

# STRABONS PELOPONNES

*Tønnes Bekker-Nielsen*

“Pelops”, skriver Strabon i syvende bog af sin *Geografi*, “førte folk fra Frygien til Peloponnes, som er opkaldt efter ham”.<sup>1</sup> Andre antikke forfattere afleder ligeledes *Peloponnes* fra *Pelopos nesos*, “Pelops’ ø”.<sup>2</sup> Men ligesom Pelops ikke er noget helt menneske, eftersom han mangler en skulder, så er Peloponnes ikke nogen helt rigtig ø. Var det ikke for isthmen, den få kilometer brede landstrimmel, der udgør forbindelsen til det centralgræske fastland, ville Peloponnes være Middelhavets tredjestørste ø, lidt mindre end Sardinien og mere end dobbelt så stor som Cypern eller Korsika.

En nutidig geograf, der skulle beskrive Peloponnes, ville starte med at tegne et kort. Den mulighed havde Strabon ikke. Ganske vist havde Eratosthenes fra Kyrene allerede i 200-tallet f.Kr. lagt det teoretiske grundlag for at konstruere et verdenskort ud fra geografiske koordinater,<sup>3</sup> men der var ingen metode til at fremstille præcise kopier af et kortbillede eller til at videregive det i en form, som en læser uden matematiske og geometriske kundskaber umiddelbart kunne forstå. Geograferne måtte forsøge at gengive kortbilledet i tekstlig form, dvs i sætninger, som læseren i sin egen hjerne kunne stykke sammen til et ‘mentalt kort’.<sup>4</sup> At dette kunne lade sig gøre skyldtes bl.a., at der fandtes bestemte konventioner og skabeloner for den tekstlige rumbeskrivelse, som var velkendte for både afsender og modtager.

## Omsejling

Den vigtigste af disse skabeloner var den såkaldte *periplous* eller ‘omsejling’. Oprindelig betegnede det en vejviser for søfarende, der beskrev kystens havne og næs ét efter ét i den rækkefølge, den søfarende passerede dem, men princippet blev overtaget af

- 
1. Strab. 7.7.1, Πέλοπος μὲν ἐκ τῆς Φρυγίας ἐπαγαγομένου λαοὺς εἰς τὴν ἀπ’ αὐτοῦ κληθεῖσαν Πελοπόννησον.
  2. For en alternativ tolkning af navnet, se Patay-Horváth (2017), der argumenterer for at *pelops* oprindelig betød ‘urokse’ og at det er fra dette dyr, at Peloponnes har sit navn.
  3. Roller (2015) 125-27.
  4. Bekker-Nielsen (2022) 124-26.

geografer, der havde behov for at organisere deres verdensbeskrivelser systematisk og i en gennemskuelig rækkefølge.<sup>5</sup> Forfatteren valgte et startpunkt og fulgte derefter kontinenternes kystlinjer, indtil han efter at have 'omsejlet' alle tre kontinenter var tilbage ved sit udgangspunkt. Denne skabelon havde den yderligere fordel, at forfatteren i stedet for at anvende abstrakte geografiske begreber som 'nord' eller 'syd' kunne placere lokaliteterne rumligt ved hjælp af dagligdags udtryk som 'til højre', 'til venstre', 'foran', 'bagved'.<sup>6</sup>

Den romerske geograf Pomponius Mela, der levede og skrev en generation senere end Strabon, valgte at starte ved Gibraltarstrædet og rejse mod uret rundt om Middelhavet, Sortehavet og det Azovske hav for at afslutte den anden bog af sit trebindsværk ved Spaniens sydkyst og den nordlige side af Gibraltarstrædet. I tredje bog fortsatte han så turen med uret rundt om kontinenternes 'ydere': Atlanterhavet, de britiske øer (som på Melas tid var en romersk nyerhvervelse), Ishavet, det fjerneste Asien og Indien, Afrikas sydkyst med afslutning ved Gibraltar (fig. 1). Den ældre Plinius begyndte i sin *Naturhistorie* ligeledes ved Gibraltar og fulgte Europas konturer mod uret: Middelhavskysten, det vestlige Sortehav frem til floden Tanaïs (Don), der regnedes for grænsen til Asien. Derfra sprang han til kontinentets 'ydere' og arbejdede sig via Germanien, de britiske øer, Gallien og Lusitanien tilbage til Gibraltar.

For en nutidig læser kan en sådan tekstlig fremstilling af verden tage sig ud som en nødløsning, en slags *Ersatz* i mangel af rigtige kort, men sådan opfattede antikken det ikke. Beskrivelsen af fjerne og fremmede egne var en højt anset litterær genre. Hvor højt og hvor længe den var anset, kan aflæses deraf, at da biskop Eustathios af Thessaloniki i 1200-tallet gav sig i kast med at skrive kommentarer til antikke klassikere, var Dionysios Periegetes' verdensbeskrivelse fra 2. årh. e.Kr. blandt de fire værker, han udvalgte. De tre øvrige var *Odyseen*, *Iliaden* og Pindars oder.

Strabons *Geografi* er en litterær verdensbeskrivelse formet som en *periplous*, hvor forfatteren og hans læser rejser med uret Middelhavet rundt, begyndende med den iberiske halvø og afsluttende med Nordafrika efter en tur gennem Gallien, Italien, Grækenland, Sortehavsegnene, Lilleasien, Indien, Persien, Egypten og Ethiopien.

---

5. Janni (1992) 42-43; Clarke (2017) 48-49.

6. Bekker-Nielsen (1988) 158-59.

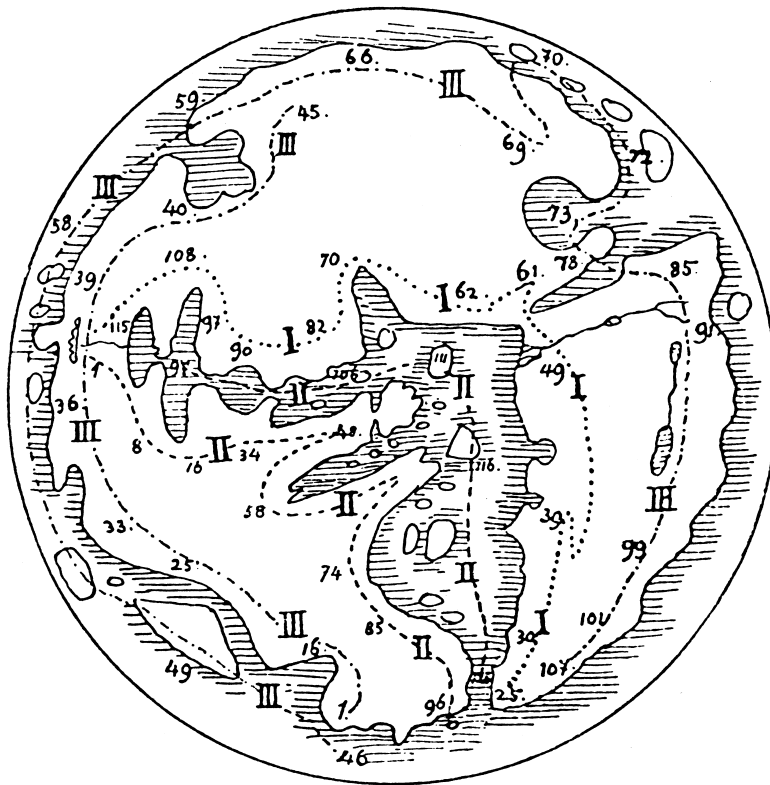


Fig. 1. Melas 'omsejling' af verden, fra Miller (1898).

*Periplous*-modellen kunne angive punkters indbyrdes placering på en (kyst)linje, men ikke i en flade. Til lands var problemet det samme: her havde man vejbøger, itinerarier, at støtte sig til – men igen beskrev de kun punkternes placering på en række. Én mulighed for at skabe todimensionalitet var at anvende geometriske figurer eller sammenligninger med velkendte genstande:<sup>7</sup> den iberiske halvø har form som et koskind;<sup>8</sup> Britannien er trekantet;<sup>9</sup> Nilens forgreninger danner bogstavet delta, deraf navnet.<sup>10</sup> I *Geografiens* anden bog, hvor Strabon beskriver de store landmassers

7. Strab. 2.1.30; Dueck (2005) 25-38.

8. Strab. 3.1.3.

9. Strab. 4.5.1.

indbyrdes placering, bruger han hyppigt geometriske figurer, navnlig trekanter.<sup>11</sup> I de følgende bøger, hvor han behandler de vestlige provinser én efter én, anvendes de kun sparsomt; i stedet bruges floder eller veje – de berømte romerske veje – til at holde orden og skabe struktur i beskrivelsen af indlandsområderne.<sup>12</sup>

## Øer

*Periplous*-modellen var særlig velegnet til øer, hvor forfatteren kunne “sejle” hele vejen rundt. Hvis geografen var heldig, og øen tilstrækkelig lille, var alle byer af nogen betydning også havnebyer; dermed undgik man at skulle beskrive placeringer i indlandet. Et vellykket eksempel i *Geografien* er Cypern. Indledningsvis får læseren at vide, at øen er aflang (ἑτερομήκης<sup>13</sup>), og omkredsen angives til 3420 stadier. Derefter følger omsejlingen af øens kystlinje med kap Krommyon på øens nordkyst som start- og slutpunkt.<sup>14</sup>

Det er imidlertid usikkert, om denne *periplous* stammer fra Strabons egen hånd; den kunne være taget fra en sejladsbeskrivelse, som han har haft adgang til i Alexandria, hvor Strabon efter eget udsagn opholdt sig i lange perioder.<sup>15</sup> Cypern var under ptolemaisk herredømme i det meste af tre århundreder, og både admiralen Timosthenes (3. årh. f.Kr.) og geografen Artemidoros (1. årh. f.Kr.) skrev geografiske beskrivelser i *periplous*-format, som har været tilgængelige i det store bibliotek, men nu kun findes bevaret i fragmenter. Oplysningen om de 3420 stadier stammer helt klart fra Timosthenes,<sup>16</sup> og Strabon nævner hyppigt Artemidoros blandt sine kilder.<sup>17</sup>

---

10. Strab. 17.1.4.

11. Fx Strab. 2.1.26-29.

12. Bekker-Nielsen (2017) 129-30.

13. Strab. 14.6.2.

14. Strab. 14.6.3.

15. Strab. 1.3.17; 2.3.5.

16. Plinius d.æ. regner 1 romersk mil lig 8 stadier og skriver i *HN* 5.129, at Timosthenes angiver Cyperns omkreds til 427 mil. 3420 stadier svarer til 427,5 romersk mil, hos Plinius afrundet nedad til 427.

17. Fx Strab. 6.3.10, 10.4.3, 10.5.3, 12.6.1, 14.1.22, 16.4.25.

Hvem der end måtte være den oprindelige ophavsmand til 'omsejlingen' af Cypern, så når ingen andre af Strabons ø-beskrivelser op på samme niveau. Korsika får nogle få sætninger og fire byer nævnes ved navn, men der er intet forsøg på at beskrive eller placere dem.<sup>18</sup> Om Sardinien får læseren at vide, at øen er "rigeligt forsynet med byer",<sup>19</sup> men kun to nævnes ved navn. Den største af Middelhavsøerne, Sicilien, beskrives med en geometrisk figur: "Sicilien er trekantet (*trigonos*) og kaldtes af den grund tidligere for *Trinakia*, senere *Thrinakia*."<sup>20</sup> Derefter gennemgår Strabon trekantens sider én ad gangen, med uret: først kysten mod Messinastrædet fra nord mod syd: Messene (Messina), Katane (Catania), Tauromenion (Taormina), Syrakus samt vulkanen Etna, som "ligger ovenfor (*ὑπέρκειται*)" Katane.<sup>21</sup> Sydkysten er ifølge Strabon forladt,<sup>22</sup> hvilket han tilskriver de puniske krige's ødelæggelser, mens nordkysten er beboet. Her nævnes en række kystbyer, blandt dem Panormos (Palermo).<sup>23</sup>

Beskrivelsen af Peloponnes indledes ligeledes med en visuel figur: "Peloponnes har samme facon som platanens blade".<sup>24</sup> I det følgende præsenteres de enkelte landskaber kortfattet, først fra Elis og videre langs kysten med uret til og med Korinth; derefter mod uret fra Messenien til og med Argolis, afsluttende med Arkadien, der ligger midt på øen (fig. 2). Efter således at have givet sin læser et indledende overblik over Peloponnes' regioner giver Strabon sig i kast med at beskrive dem i detaljer, én efter én. Dispositionen følger fortsat *periplous*-formatet, men denne gang i samme retning (mod uret) begyndende med Elis og afsluttende med Achaia og Arkadien.

---

18. Strab. 5.2.7.

19. Strab. 5.2.7, πόλεις δ' εἰσὶ μὲν πλείους.

20. Strab. 6.2.1.

21. Strab. 6.2-3.

22. Strab. 6.2.5.

23. Strab. 6.2.5.

24. Strab. 8.2.1. Den samme figur anvendes af Plinius d.æ., *NH* 4.9: *platani folio similis*.



Fig. 2. Strabons Peloponnes har form som et platanblad.

## Strabons kilder

Ved udarbejdelsen af bog 8 trak Strabon på en lang række andre forfattere. Mange nævner han ved navn: Aischylos,<sup>25</sup> Alkman,<sup>26</sup> Antimachos,<sup>27</sup> Apollodoros fra Athen,<sup>28</sup> Aratos,<sup>29</sup> Aristoteles,<sup>30</sup> Artemidoros,<sup>31</sup> Demetrios fra Skepsis,<sup>32</sup> Ephoros,<sup>33</sup> Epicharmos,<sup>34</sup> Empedokles,<sup>35</sup> Eratosthenes,<sup>36</sup> Eudoxos,<sup>37</sup> Euripides,<sup>38</sup> Euphorion,<sup>39</sup>

---

25. Strab. 8.3.8.

26. Strab. 8.3.8.

27. Strab. 8.5.3.

28. Strab. 8.3.6

29. Strab. 8.5.3.

30. Strab. 8.6.13.

31. Strab. 8.2.1.

32. Strab. 8.6.15.

33. Strab. 8.1.3.

34. Strab. 8.5.3.

35. Strab. 8.5.3.

Euphronios,<sup>40</sup> Hekataios fra Milet<sup>41</sup>, Hellanikos,<sup>42</sup> Herakleides,<sup>43</sup> Hesiod,<sup>44</sup> Hieronymos,<sup>45</sup> Hipponax,<sup>46</sup> Ion,<sup>47</sup> Kallimachos,<sup>48</sup> Kallisthenes,<sup>49</sup> Philitas,<sup>50</sup> Philochoros,<sup>51</sup> Polybios,<sup>52</sup> Simmias,<sup>53</sup> Sofokles,<sup>54</sup> Theopompos,<sup>55</sup> Thukydid,<sup>56</sup> Tyrtaios,<sup>57</sup> Xenofon.<sup>58</sup> Andre steder henvises uden navns nævnelse til “nogle”<sup>59</sup> eller at “man siger”.<sup>60</sup> Men frem for alt citeres Homer, oftest slet og ret som “poeten” (ὁ ποιητής). I Strabons øjne er Homer forfatteren over alle forfattere og en ufejlbarlig kilde til historiske og ikke mindst geografiske informationer.<sup>61</sup> I første bog af *Geografien* fremlægger Strabon de teoretiske og metodiske overvejelser, han lægger til grund for sit arbejde, og sætter Homer op mod senere ‘videnskabelige’ geografer som Eratosthenes.

Som Eratosthenes så det, var en digters ærinde underholdning (*ψυχαγωγία*), ikke undervisning (*διδασκαλία*),<sup>62</sup> og det gav lige så lidt mening at lede efter *Odysseens* lokaliteter i den virkelige verden som at lede efter den sadelmager, der syede lædersækken til Aiolos.<sup>63</sup> Strabon står på det diametralt modsatte synspunkt. “De gamle”, skriver han i sin indledning, betragtede digtning som en søgen efter viden (*φιλοσοφία*),<sup>64</sup> og hvis digteren (dvs Homer) fra tid til anden blander fiktion ind i sin fortælling, er det for at glæde sit publikum, ikke fordi, han ikke ved bedre.<sup>65</sup> På de følgende mange sider gennemgår Strabon forskellige eksempler på andres Homer-kritik og konkluderer hver gang, at kritikerne tog fejl, mens Homer havde ret. Også i senere bøger – og udpræget i bog 8 om Peloponnes – bruger Strabon meget plads på at forsvare Homer og imødegå

- 
36. Strab. 8.8.4.
  37. Strab. 8.6.21.
  38. Strab. 8.3.31.
  39. Strab. 8.5.3.
  40. Strab. 8.6.24.
  41. Strab. 8.3.9.
  42. Strab. 8.5.5.
  43. Strab. 8.7.2.
  44. Strab. 8.3.11.
  45. Strab. 8.6.21.
  46. Strab. 8.3.8.
  47. Strab. 8.5.3.
  48. Strab. 8.3.19.
  49. Strab. 8.4.10.
  50. Strab. 8.5.3.

hans kritikere; i den grad, at dele af bog 8 snarere får karakter af en litterær kommentar end en geografisk redegørelse.

Strabon er med rette blevet karakteriseret som 'godtroende' i sin tilgang.<sup>66</sup> Ganske vist behandlede andre græske forfattere også de homeriske digte som kilder; selv en nøgtern og i egne øjne kildekritisk historiker som Thukydid trækker på Homer, når han skal fortælle den tidligste græske historie,<sup>67</sup> men lægger også forbehold ind: "såfremt Homers vidnesbyrd står til troende".<sup>68</sup> Til forsvar for Thukydid og hans senere historikerkolleger kan det desuden anføres, at til den ældste græske historie fandtes der ikke andre kildetekster: valget stod mellem at genfortælle fortiden på grundlag af myterne eller slet ikke at fortælle om den.

Når Strabon i sit historieværk – som på nær nogle få fragmenter er gået tabt<sup>69</sup> – skrev om den fjerne fortid, var han også tvunget til at støtte sig til myterne, men det samme gjaldt ikke i *Geografien*, hvor han beskrev den samtidige verden. Her var der mulighed for at sammenligne Homers informationer med senere forfatteres, men det gennemgående princip i *Geografien* er, at hvis skildringerne hos Homer og hos en af de 'moderne' geografer (fx Eratosthenes) afviger fra hverandre, så er Homers altid at foretrække.

Strabon ses ofte som den sidste repræsentant for en hellenistisk tradition,<sup>70</sup> men skal man forsøge at forstå Strabons stædige og i en moderne læsers øjne naive insisteren på Homers forrang frem for alle andre kilder, skal man måske ikke sammenligne

---

51. Strab. 8.4.11.

52. Strab. 8.2.1.

53. Strab. 8.5.3.

54. Strab. 8.5.3.

55. Strab. 8.6.15.

56. Strab. 8.4.2.

57. Strab. 8.4.10.

58. Strab. 8.7.5.

59. Strab. 8.2.2: *τινές*.

60. Strab. 8.6.13: *φασι*.

61. Lightfoot (2017) 251-53.

62. Strab. 1.2.3.

63. Eratosthenes, citeret Strab. 1.4.15; *Od.* 10.19-20.

64. Strab. 1.2.3.

65. Strab. 1.2.9.



ham med forgængere som Thukydid, men snarere med senere forfattere som Dion af Prusa, Aelius Aristides eller Pausanias – repræsentanter for den græske litterære renæssance, der er kendt som ‘den anden sofistisk’. For dem, som for Strabon, var nutiden og den nyere historie uinteressant, hvis ikke direkte ubehagelig:<sup>71</sup> dét, der gjaldt, var de gode gamle dage og de gode, gamle forfattere – med Homer som den bedste og den ældste.

## Visa vel lecta

Endvidere bygger dele af *Geografien* på Strabons egne observationer i landskabet. I anden bog roser Strabon sig af sin egen berejstthed: Han har besøgt Armenien i øst, Ethiopien i syd og Sortehavsegnene i nord, og har været så langt vestpå som “den del af Tyrrenien, der ligger overfor Sardinien”<sup>72</sup> – men røber derved også for sin læser, at hele indholdet i *Geografiens* tredje og fjerde bog samt en stor del af femte bog stammer fra andre forfattere. Det samme gælder formentlig for en betydelig del af ottende bog. Strabon nævner flere gange at han har bestøget Akrokorinth,<sup>73</sup> men ikke at han selv har besøgt andre lokaliteter på Peloponnes.

---

66. Patterson (2017) 282.

67. Thuc. 1.3.3.

68. Thuc. 1.9.4.

69. Malinowski (2017).

70. Fx Clarke (1999) 193; Roller (2015) 168-69.

71. Ursin 2019.

72. Strab. 2.5.11. Formentlig mener han “overfor Korsika”.

73. Strab. 8.6.19: ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Ἀκροκορίνθου κατωπτεύσαμεν; 8.6.21: ἡμῖν ἀναβαίνουσιν ... ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς πρὸς ἄρκτον μὲν ἀφορᾶται.

<b>Tabel 1</b>	
Landskab	Linjer <sup>74</sup>
Elis	833
Messenien	133
Lakonien	199
Argolis	335
Korinth	167
Achaia	178
Arkadien	48
I alt	1893

Et iøjnefaldende træk ved bog 8 er den meget forskellige længde af de enkelte landskabsbeskrivelser (tabel 1). Strabons beskrivelser af Elis og Argolis optager mere end halvdelen af ottende bog, og alene afsnittet om Elis er længere end beskrivelserne af Messenien, Lakonien, Korinth, Achaia og Arkadien tilsammen. Dette kan måske for en del forklares derved, at Elis og Argolis rummer mange byer, som nævnes af Homer, navnlig i Skibskataloget i anden sang af *Iliaden*. På den anden side burde det samme gælde for Lakonien, hvis beskrivelse kun fylder en fjerdedel af Elis’

En anden forklaring kan være, at Strabon kun kender det nordlige, ikke det sydlige Peloponnes ved selvsyn.<sup>74</sup> I sin Strabon-kommentar fra 2018 påpeger Duane Roller, at Strabon påfaldende ofte nævner den ellers ret ubetydelige by Dyme, hvilket Roller tolker derhen, at Strabon havde et særligt nært forhold til netop denne del af Elis.<sup>75</sup> Et andet træk, som peger i samme retning er, at Strabon omtaler veje i beskrivelserne af Elis, Argolis og Korinth, men ikke i de øvrige kapitler.<sup>76</sup> Kenchreai<sup>77</sup> “ligger langs vejen

74. Sammenlign fordelingen af stof i bog 11, hvor Strabons hjemegn Pontos-Paflagonien har fået langt mere plads end naboprovinserne Galatien, Kappadokien eller Bithynien.

75. Roller (2018) 429.

76. Baladié (1980) 267 har en anden tolkning: Strabon nævner kun de veje, til hvilke der ikke findes noget alternativ ad søvejen, og som dermed “ont par la même une importance vitale”. I så fald ville man vente at finde veje omtalt i beskrivelsen af Arkadien, som ingen kystlinje har; ligeledes den strategisk vigtige rute fra Tegea til Sparta og Gytheion. Baladié er dog enig i, at Strabon næppe har besøgt det sydlige Peloponnes.

77. En lille by lige sydvest for Argos (Paus. 2.24.7; Roller (2018) 478), ikke at forveksle med havnen af samme navn på vestkysten af den saroniske bugt, der nævnes senere i samme kapitel (Strab. 8.6.22)

fra Tegea til Argos” (Κεγχραί, αὐ κείνται γε ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ ἐκ Τεγέας εἰς Ἄργος);<sup>78</sup> Kleonai er ”en lille by beliggende ved vejen fra Argos til Korinth” (πόλισμα ἐπὶ τῇ ὁδῷ κείμενον τῇ ἐξ Ἄργους εἰς Κόρινθον);<sup>79</sup> korintherne har bygget mure ”på begge sider af vejen til Lechaion” (ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὸ Λέχαιον).<sup>80</sup> Fra havnen i Kyllene fører en vej ind i landet til Elis;<sup>81</sup> Homers Bouprasion lå formentlig ”ved vejen, der fører til Dyme fra Elis” (ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ Δύμη ἐξ Ἡλιδος);<sup>82</sup> Ephyra er ”beliggende ved vejen” (ἐπὶ τῇ ὁδῷ κειμένη);<sup>83</sup> Myrsinos, som nu kaldes Myrtountion, er ”en lille by nær vejen fra Dyme til Elis” (κατὰ τὴν ἐκ Δύμης εἰς Ἡλιν ὁδὸν κατοικία);<sup>84</sup> Aleision eller Alasyeion ligger ”ved vejen over bjergene fra Elis til Olympia” (ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς ὁδοῦ τῆς ἐξ Ἡλιδος εἰς Ὀλυμπία);<sup>85</sup> Dyspontion er ”beliggende ved den vej, der fører over sletten fra Elis til Olympia” (κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἐξ Ἡλιδος εἰς Ὀλυμπίαν ἐν πεδίῳ κείμενον).<sup>86</sup>

I sin beskrivelse af Mellemitalien anvendte Strabon vejene til at skabe todimensional struktur i sin beskrivelse af området øst og syd for Rom: byerne langs *via Valeria*, *via Latina* og *via Appia* opregnes systematisk efter tur, og altid i retningen bort fra Rom,<sup>87</sup> således at læseren for sit indre øje kan tegne et kort over deres placering i forhold til Rom og til hverandre. På lignende måde bruger Strabon i ottende bog vejene til at placere Kenchreai og Kleonai i forhold til Argos.

Sammenlignet hermed fremstår vejnettet i Elis som en rodebutik. Beskrivelsen af Latium blev indledt med en kort forklaring af vejenes pædagogiske funktion i det følgende: ”For så vidt angår de andre byer i Latium ... er de enten placeret på [vejene], eller i nærheden af dem, eller mellem dem”.<sup>88</sup> Der er ikke nogen tilsvarende metodisk introduktion i bog 8, og vejbeskrivelserne er spredt over et langt kapitel. Retningen er heller ikke konsekvent: nogle gange kigger beskueren væk fra Elis, nogle gange mod

78. Strab. 8.6.17.

79. Strab. 8.6.19.

80. Strab. 8.6.22.

81. Strab. 8.3.4.

82. Strab. 8.3.8.

83. Strab. 8.3.5.

84. Strab. 8.3.10.

85. Strab. 8.3.10.

86. Strab. 8.3.32.

87. Strab. 5.3.9-11; Bekker-Nielsen (2022) 141.

88. Strab. 5.3.9.

den. Vi får at vide, at den ene eller anden lokalitet ligger “ved” (κατά, ἐπί) vejen, men ikke om det er på højre eller venstre side.

For at begribe strukturen i regionens vejnet skal Strabons læser enten have en meget god hukommelse eller tage noter under læsningen. Såfremt Strabon kendte Elis ved selvsyn, kan man undres over, at han ikke kunne forklare det bedre. Eller er problemet i virkeligheden, at Strabon selv havde et mentalt kort over Elis i sit hovede, og derfor ikke forstod, hvor vanskeligt det kunne være for en forudsætningsløs læser at følge hans forklaring?

### Det sydlige Peloponnes

Efter Elis følger beskrivelserne af Messenien og Lakonien. “Under den trojanske krig”, skriver Strabon, “var det [dvs Messenien] underlagt Menelaos, eftersom det var en del af Lakonien” (ἐπὶ μὲν τῶν Τρωϊκῶν ὑπὸ Μενελάῳ ἐτέτακτο, μέρος οὕσα τῆς Λακωνικῆς).<sup>89</sup> Til støtte herfor anfører Strabon, at blandt de utallige gaver, Agamemnon tilbyder Achilleus i niende sang af *Iliaden*, optræder syv byer på det sydvestlige Peloponnes, “helt ude ved det sandede Pylos”<sup>90</sup> og – konkluderer Strabon – dette kunne ikke finde sted, “hvis ikke de tilhørte ham selv [Agamemnon] eller hans bror”.<sup>91</sup> (Argumentet ville have været noget stærkere, hvis det var Menelaos og ikke Agamemnon, der havde fremsat tilbuddet.)

Men heraf følger et nyt homerisk problem, for i så fald burde Nestor som konge af Pylos være Menelaos’ vasal. I *Odysseen* fremtræder han imidlertid som Menelaos’ ligemand i rang og i *Iliaden* som én, der i kraft af sin alder og erfaring kan tale lige ud af posen og ned til hans bror, Agamemnon. Altså må han som konge af Pylos være uafhængig af Menelaos – men Pylos ligger i Messenien, som Strabon kategorisk har erklæret for en del af Lakonien.

Eller gør Pylos nu også det? Strabon kender til tre byer ved navn Pylos.<sup>92</sup> Én ligger langt mod nord på kysten af Elis; én ligger i Trifylia på grænsen mellem Elis og Messenien, og endelig er der det sydligste Pylos på nordsiden af Navarinobugten. Strabon

---

89. Strab. 8.4.1.

90. *Il.* 9.153.

91. Strab. 8.4.1.

92. Strab. 8.3.7.

afviser kategorisk og med god grund det nordligste Pylos som en mulighed.<sup>93</sup> Beskrivelsen af Telemachos' og Nestors rejse fra Pylos til Sparta i 3. sang af *Odyseen* peger på en sydlig beliggenhed, og de fleste moderne forskere hælder da også til den opfattelse, at hvis Nestors hovedstad i det hele taget er et konkret sted og ikke blot et punkt i et fiktivt univers, må det være det sydligste Pylos, hvor arkæologer i det 20. århundrede har fundet ruinerne af et mykensk palads.<sup>94</sup>

Strabon udpeger derimod det midterste Pylos som det rigtige, "for Nestors fædreland var i dette område, som kaldes det trifyliske Pylos, det arkadiske eller det lepreiske".<sup>95</sup> Blandt de mere eller mindre søgte argumenter, som Strabon udleder af sin Homer-læsning, er, at det trifyliske Pylos ligger "mere end tredive stadier [5 km]" fra kysten, hvilket stemmer overens med, at Nestor i *Odyseen* er nødt til at sende en budbringer fra paladset til Telemachos på stranden.<sup>96</sup>

Hvorfor ligger det Strabon så stærkt på sinde, at det homeriske Messenien skal være en del af Lakonien – og have samme udstrækning som Messenien i senere perioder? En enkel løsning på Pylos-problemet kunne ellers have været, at det homeriske Messenien var mindre end det senere, dvs ikke omfattede Nestors kongedømme omkring Pylos. Formålet med at gøre Menelaos til hersker over *hele* Messenien må være at give spartanerne en historisk ret til Messenien, som de holdt besat gennem mere end 300 år. Formentlig er der tale om en historiefortolkning, som Strabon har stiftet bekendtskab med i Sparta, men som han står ret alene med.<sup>97</sup> Messenerne kunne fortælle en anden version, hvor Nestor havde været hersker over et selvstændigt Messenien.<sup>98</sup>

Strabons beskrivelse af Messenien starter ved det sydlige Pylos og arbejder sig kystby for kystby østover med en afstikker ind i landet til byen Messene, det tidligere Ithome, der med thebansk støtte blev genetableret efter Messeniens løsrivelse fra Sparta i 371 f.Kr.<sup>99</sup> Fra gammel tid havde der ligget en helligdom på toppen af Ithome-

---

93. Strab. 8.3.27-29.

94. Blegen & Rawson 1966-73.

95. Strab. 8.3.26: *ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ χώρᾳ ἐστὶν ἡ πατρίς τοῦ Νέστορος, ἣν φάμεν Τριφυλιακὸν Πύλον καὶ Ἀρκαδικὸν καὶ Λεπρεατικόν.*

96. *Od.* 3.423-24.

97. Roller (2018) 452.

98. Paus. 4.3.1.

bjerget, som fortsat var aktiv i romersk tid, men selve byen lå længere nede ad skrånningen, omgivet af en ni kilometer lang bymur. Strabon beskriver kort Messene og forklarer dens strategiske betydning således:

ἡ δὲ Μεσσηνίων πόλις ἔοικε Κορίνθῳ. ὑπέρεται γὰρ τῆς πόλεως ἑκατέρας ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον τεῖχει κοινῶ περιειλημμένον ὥστ' ἀκροπόλει χρῆσθαι ... Κόρινθον μὲν οὖν καὶ κατέσκαψαν Ῥωμαῖοι καὶ ἀνέστησαν πάλιν, Μεσσήνην δὲ ἀνείλον μὲν Λακεδαιμόνιοι, πάλιν δ' ἀνέλαβον Θηβαῖοι καὶ μετὰ ταῦτα Φίλιππος ὁ Ἀμύντου. αἱ δ' ἀκροπόλεις ἀοίκητοι διέμειναν.<sup>100</sup>

“Messenernes hovedstad ligner Korinth, for over begge byer rejser sig en høj og utilgængelig bjergtop, som er omsluttet af en fælles mur og fungerer som en akropol ... Korinth blev både udslettet af romerne og opbygget igen; Messene blev ødelagt af lakedaimonerne men genopbygget af thebarerne og senere af Filip, søn af Amyntas [Filip 2. af Makedonien]. Begge akropoler er fortsat ubeboede. “

Der er flere uklarheder i teksten. Hvornår beskriver Strabon byen, og hvornår bjergtoppen? At de to er omsluttet af en fælles (*κοινός*) mur, er positivt forkert: muren i Messene når ikke op til bjergtoppen<sup>101</sup> – som i øvrigt manglede en egen vandforsyning<sup>102</sup> og dermed var uegnet som fæstning. Pausanias er anderledes konkret i sin beskrivelse: “Jeg har set murene omkring Ambrossos i Fokis, i Byzans og på Rhodos, alle tre særdeles vel befæstede steder, og ingen af dem er så stærke som murene omkring Messene.”<sup>103</sup>

Den relativt korte beskrivelse af Messenien afsluttes ved helligdommen i Limnai, der ligger på grænsen til Lakonien og således danner overgang til det næste afsnit. Strabon videreformidler, ganske vist med forbehold (*δοκούσι ... φασι*) fortællingen om,

---

99. Bekker-Nielsen (2020) 156-57.

100. Strab. 8.4.8.

101. Müth (2014) 108.

102. Paus. 4.23.1.

103. Paus. 4.21.5.

hvorledes nogle messeneres overgreb på spartanske piger, der var kommet til Limnai for at ofre, udløste en krig mellem Sparta og Messenien.<sup>104</sup>

Som overgang til Lakonien noterer Strabon endvidere, at begge de sydlige landskaber er tyndt befolkede, og at der i Lakoniens indland udover Sparta kun findes tredive "småbyer" (πολίχναι).<sup>105</sup> Om Sparta selv får vi at vide, at byen er placeret i "et noget hult område" (οὖν ἐν κοιλοτέρῳ χωρίῳ),<sup>106</sup> tydeligvis inspireret af Odysseens fjerde sang, hvor Nestor og Telemachos ankommer til det "hule" Lakedaimon.<sup>107</sup> Strabon citerer desuden Euripides med navns nævnelse og går hårdt i rette med tragediedigteren for hans misvisende beskrivelser af Messeniens og Lakoniens grænser.<sup>108</sup> Så meget mere overraskende er det, at han vælger at gengive Euripides' beskrivelse af jorden: Lakonien har "rigeligt med agerjord, men den er ikke let at dyrke", præget af "ringe jordbund" (φαύλου χθονός). Messenien, derimod, er "rig på frugt" (καλλίκαρπος) "med yppige græsmarker" (εὐβοτωτάτος); dér hersker et tempereret klima, "som ikke varmes til overflod af Helios' firspand".<sup>109</sup>

Citaterne tilskrives en nu tabt tragedie af Euripides, enten *Temenos* eller *Temeni-derne*.<sup>110</sup> Rammefortællingen, som bl.a. kendes fra Pausanias,<sup>111</sup> er delingen af Peloponnes mellem de tre heraklider Temenos, Kresfontes og Aristodemos. Ved lodtrækningen snyder de to andre sig til henholdsvis Argolis og Messenien, hvorefter Aristodemos sidder tilbage med Lakonien. Euripides' karakteristik af Lakonien som et fattigt landbrugsland, der kun med møje lader sig dyrke, tjener til at understrege, hvor skammeligt de andre har snydt Aristodemos. Den er dog kun delvist rigtig. Ganske vist var (og er) Sparta berygtet for sine høje sommertemperaturer – det var intet tilfælde, at det varmeste rum i en romersk badeanstalt kaldtes *Laconicum* – men landbrugsjorden er ikke væsentligt dårligere end i Messenien<sup>112</sup> og vandes af talrige floder, deriblandt den

---

104. Strab. 8.4.9. En anden version af historien, der sætter Sparta i et mindre flatterende lys, findes hos Paus. 4.4.3.

105. Strab. 8.4.11.

106. Strab. 8.5.1.

107. *Od.* 4.1: οἱ δ' ἴξον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν og næsten identisk formulering *Il.* 2.581.

108. Strab. 8.5.6.

109. Strab. 8.5.6.

110. Collard & Cropp (2009) 235-37 (F 727e).

111. Paus. 4.3.4-5. Lidt afvigende versioner kan findes hos Polyainos, *Strat.* 1.6 og Apollod. 2.8.4.

112. Baladié (1980) 173.

berømte Eurotas ('velflydende'), som løber forbi Sparta. Når Strabon trods sin skepsis overfor Euripides tager hans beskrivelse for gode varer i dette tilfælde, må det betyde, at han ikke havde andre hjemmelsmænd – og heller ikke selv havde besøgt Lakonien.

Spartas blodige og begivenhedsrige historie taget i betragtning kunne man forvente, at Strabon ville nævne nogle af de mere betydningsfulde konflikter, der havde udspillet sig i Lakonien, men det meste af afsnittet er, ligesom gennemgangen af Elis, en diskussion af mytisk og homerisk geografi. Om Spartas havneby Gytheion får vi at vide, at havnebassinet er udgravet, ikke naturskabt,<sup>113</sup> men ikke at byen i flere omgange havde været belejret af Spartas fjender. End ikke passet ved Sellasia, skuepladsen for Kleomenes 3.s heroiske *last stand* mod makedonerne i 223 f.Kr., får en omtale.

Heller ikke om Spartas konger eller feltherrer har Strabon mere end et minimum at berette. Heltekongen fra Thermopylai, Leonidas 1., er ikke til at komme uden om, og Strabon citerer også gravskriften over de faldne lakedaimonere,<sup>114</sup> men om slaget ved Plataiai får vi blot at vide, at "grækernes styrker" (*αἱ τῶν Ἑλλήνων δυνάμεις*) udslettede perserhæren,<sup>115</sup> ikke at deres anfører var spartaneren Pausanias. Kleomenes 1., der befriede Athen fra tyranniet, er helt fraværende. Til gengæld leverer Strabon et uventet stykke samtidshistorie.

Ud for kap Malea, skriver Strabon, ligger øen Kythera, "hvilken Eurykles, i vor egen tid lakedaimonernes *hegemon*,<sup>116</sup> har erhvervet som sin private ejendom" (*ἦν ἔσχευ Εὐρυκλῆς ἐν μέρει κτήσεως ἰδίας ὁ καθ' ἡμᾶς τῶν Λακεδαιμονίων ἡγεμών*).<sup>117</sup> Lidt senere giver Strabon et kort og knapt overblik over Spartas forfatningshistorie afsluttende med Eurykles, som har "skabt uro" blandt lakonerne, "idét han tilsyneladende har udnyttet kejserens venskab ud over det rimelige" (*δ' Εὐρυκλῆς αὐτοὺς ἐτάραξε δόξας ἀποχρήσασθαι τῇ Καίσαρος φιλίᾳ*). Uroen fandt en ende, da Eurykles gik bort<sup>118</sup> og "hans søn afviste alle sådanne ambitioner" (*τοῦ δ' υἱοῦ τὴν φιλοτιμίαν ἀπεστραμμένου τὴν τοιαύτην πᾶσαν*).<sup>119</sup>

---

113. Strab. 8.5.2.

114. Strab. 9.4.16.

115. Strab. 9.2.31.

116. Om titlen *hegemon*, se Balzat (2005) 292-93.

117. Strab. 8.5.1.

118. Bowersock (1961) 114.

119. Strab. 8.5.5.



Ud fra andre kilder kan vi sammenstykke et billede af Eurykles og komme nærmere en forståelse af, hvorfor han fortjener en omtale hos Strabon. Hans far Lachares blev anklaget for sørøveri og henrettet efter ordre fra Marcus Antonius, og dermed faldt det Eurykles naturligt at slutte op om Antonius' modstander Octavian i slaget ved Actium.<sup>120</sup> Her gjorde han sig så fordelagtigt bemærket, at han efterfølgende blev belønnet med romersk borgerret som C. Julius Eurycles.<sup>121</sup> Om han overtog Kythera til arv og eje, som Strabon hævder, er mere usikkert. Ifølge historikeren Cassius Dion, der som romersk senator havde adgang til statsarkiverne, var det *spartanerne*, der fik Kythera som tak for, at de havde givet Livia, hendes daværende mand og deres spæde søn Tiberius asyl.<sup>122</sup>

At sønnen C. Julius Laco har opgivet "alle ambitioner"<sup>123</sup> er positivt forkert: indskrifter fra andet årti e.Kr. (altså inden afslutningen af *Geografien*) vidner om, at Laco fortsat spillede en fremtrædende rolle i Lakonien.<sup>124</sup> Én sådan indskrift, fundet i Gytheion, beskriver en årligt tilbagevendende musikfestival, som foregår over otte dage. De første seks dage er tilegnet kejserhusets medlemmer og grækernes befrier Flamininus; derefter følger to dage, hvor man mindes "Gaius Julius Eurykles, som var byens og folkets velgører i alle henseender" og ærer "Gaius Julius Lakon, som drager omsorg for byens og folkets forsvar og frelse".<sup>125</sup>

Hvorfor har Eurykles, hvis karriere ifølge Strabon udgjorde en kort og afsluttet parentes i Lakoniens lange historie, fundet indpas i *Geografien*, når der for eksempel ikke var plads til krigerkongen Agesilaos 2. eller reformkongen Kleomenes 3.? Svaret skal måske findes i Strabons egen baggrund. Han var født i 60'erne f.Kr. i en familie, der gennem generationer havde beklædt høje stillinger ved det pontiske hof og talte flere generaler blandt sine medlemmer,<sup>126</sup> men efter det mithradatiske dynastis fald var det gået tilbage for familien. I 40'erne og 30'erne f.Kr. blev Lilleasien styret af Marcus Anto-

---

120. Plut. Ant. 67.2-3.

121. *L'année épigraphique* 1977, 381.

122. Cass. Dio 54.7.2.

123. Oversættelsen følger Bowersocks læsning (1961) 114: *φιλίαν* > *φιλ[οτιμ]ίαν*. Selv om man vælger at fastholde *φιλίαν*, er oplysningen stadig forkert: Laco havde gennem sin søn forbindelser til Tiberius' magtfulde prætorianerpræfekt L. Aelius Seianus.

124. Bowersock (1961) 117; Baladié (1980) 293; Bekker-Nielsen (2020) 199-200.

125. *Supplementum Epigraphicum Graecum* 11, 1950, nr 923.

126. Roller (2015) 167-68; Strab. 10.4.10.

nius, der med rund hånd delte territorier ud til sine venner og klienter.<sup>127</sup> Strabon følte næppe nogen taknemlighed overfor triumviren, eftersom det i et af de få bevarede fragmenter af hans historieværk fremhæves, at Antonius var den første, der lod en konge henrette.<sup>128</sup> Har Strabon haft lejlighed til at reflektere over Eurykles' sociale opstigen og sammenligne den med sin egen families sociale nedtur under borgerkrigene?

## Afsluttende bemærkning

Greta Hawes har formuleret begrebet 'storied landscape' – der vanskeligt lader sig oversætte til dansk – til at karakterisere oldtidens Grækenland: en fysisk, håndgribelig omverden gennemsyret af uhåndgribelige historier, sagn, myter og fortællinger.<sup>129</sup> Det er også den verden, Strabon lever og skriver i; men det Peloponnes, han fremkalder for sin læsers øjne, er ikke noget 'storied landscape'; det er et idiosynkratisk landskab, hvor vægtningen af stoffet bestemmes dels af forfatterens egne fordomme og præferencer, dels – for de områder, som Strabon ikke kender ved selvsyn – af hans kilder, men også her overstyret af Strabons egne faste meninger om Homers ufejlbarlighed og Eratosthenes' utroværdighed. Nøgternt betragtet gør læsningen af *Geografiens* ottende bog os ikke meget klogere på oldtidens Peloponnes, men måske en hel del klogere på Strabon.

## Citeret litteratur

Baladié, R. 1980. *Le Péloponnèse de Strabon: Étude de géographie historique*. Paris.

Balzat, J.-S. 2005. "Le pouvoir des Euryclides à Sparte" *Les études classiques* 73: 289-301.

---

127. Sørensen 2016 122-26.

128. Strabons *Historie* citeret hos Joseph. *AJ* 15.8-9; Sørensen (2016) 129. Sammenlign også Strab. 12.3.6; 14.5.14.

129. Hawes (2017) 6.

- Bekker-Nielsen, T. 1988. "Terra incognita: The Subjective Geography of the Roman Empire" i E. Christiansen, E. Hallager og A. Damsgaard-Madsen (eds.) *Studies in Ancient History and Numismatics presented to Rudi Thomsen*. Aarhus: 148-61.
- Bekker-Nielsen, T. 1999. "Strabo and Ptolemy on the Geography of Western Cyprus" *Symbolae Osloenses* 74: 151-62.
- Bekker-Nielsen, T. 2017. "Strabo's roads" i Dueck (2017) 125-36.
- Bekker-Nielsen, T. 2020. *Sparta: magten og myten*. Odense.
- Bekker-Nielsen, T. 2022. "Roads and Landmarks in Strabo's Geography" i S. L. Sørensen (ed.), *Sine fine: Studies in honour of Klaus Geus on the occasion of his sixtieth birthday*. Stuttgart: 123-52.
- Blegen, C.W. & M. Rawson (eds.) 1966-73. *The palace of Nestor at Pylos in Western Messenia* 1-4. Princeton.
- Bowersock, G. 1961. "Eurycles of Sparta" *Journal of Roman Studies* 51: 112-18.
- Clarke, K. 1999. *Between Geography and History: Hellenistic constructions of the Roman World*. Oxford.
- Clarke, K. 2017. "Strabo's Mediterranean" i Dueck (2017) 47-59.
- Collard, C. & Cropp M. (ed.) 2009. *Euripides, Fragments: Oedipus-Chrysisippus. Other Fragments*. Cambridge, MA.
- Dueck, D. 2005. "The Parallelogram and the Pinecone: Definition of Geographical Shapes in Greek and Roman geography on the Evidence of Strabo" *Ancient Society* 35: 19-57.
- Dueck, D. (ed.) 2017. *The Routledge Companion to Strabo*. London.
- Hawes, G. (ed.) 2017. *Myths on the Map: The storied landscapes of ancient Greece*. Oxford.
- Janni, P. 1998. "Cartographie et art nautique dans le monde ancien" i P. Arnaud & P. Counillon (eds.), *Geographica Historica*. Bordeaux: 41-53.

- Lightfoot, J. 2017. "Man of many voices and much knowledge: or, in search of Strabo's Homer" i Dueck (2017) 251-62.
- Malinowski, G. 2017. "Strabo the historian" i Dueck (2017) 337-52.
- Miller, K. 1898. *Mappaemundi: die ältesten Weltkarten*, 6. Stuttgart.
- Müth, S. 2014. "The historical context of the city wall of Messene: preconditions, written sources, success balance, and societal impacts" *Proceedings of the Danish Institute at Athens* 7: 105-22.
- Patay-Horváth, A. 2017. "Pelops and the Peloponnese" *Orbis Terrarum* 15: 113-29.
- Patterson, L.E. 2017. "Myth as evidence in Strabo" i Dueck (2017) 276-93.
- Radt, S. 2002-11. *Strabons Geographika* 1-10. Göttingen.
- Roller, D.W. 2015. *Ancient Geography*. London.
- Roller, D.W. 2018. *A historical and topographical guide to the geography of Strabo*. Cambridge.
- Sørensen, S.L. 2016. *Between kingdom and koinon: Neapolis/Neoklaudiopolis and the Pontic cities*. Stuttgart.
- Ursin, F. 2019. *Freiheit, Herrschaft, Widerstand: Erinnerungskultur der Griechen in der Zeit der Zweiten Sophistik*. Stuttgart.